

КОНСТИТУЦІЙНІ ТА АДМІНІСТРАТИВНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

УДК 342.25+342.55

Галіахметов Ігор Абзалович,
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри правового регулювання економіки
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»¹

ПРЕДМЕТ МУНІЦИПАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Досліджено предмет галузі в системному взаємозв'язку конституційного і муніципального права. На підставі поєднання двох внутрішньо протилежних складових предмета (публічне і приватне) і методу (субординації та координації), що створює особливий режим муніципально-правового регулювання, автор визначає ціннісно-смісловий зміст муніципального права України, його базові галузеві ознаки, місце і значення в правовому механізмі.

Ключові слова: місцеве самоврядування, муніципальне право, конституційне право, предмет права, метод правового регулювання, муніципально-правові відносини.

On the pages of this article was examined a subject of the branch of law in system communications of constitutional and municipal law. The author defines the value and semantic contents of the municipal law, its base attributes as legal branch, and it's place and value in a legal mechanism of regulation local public relations.

The author notices the main conditions of formation of the municipal legislation and law as adoption of a basic functional law in the economic, social or spiritual sphere of local social relations.

The methodological approach to the study of legal phenomena provides an opportunity to justify the conclusion about the recognition status of municipal law as branch of national law system.

Researching theoretical and methodological aspects and the justification of systemic-technological analysis approach of municipal legal phenomena and its processes, will allow implementing a constructive function theory of constitutional law.

Municipal law uses mathematical and statistical methods in resolving problems that presents now in the legislative and law enforcement practice.

Municipal legal regulation is functional part of constitutional and legalizes public relations regulation process and has all the basics of complex institutional system. It combines a large number of elements that are

¹ Ghali Ahmetov Igor, Candidate of Law, Associate Professor of the Legal Regulation of Economics Department in Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman.

giving differences for both internal (between own legal elements) and external links (inter legal system), in comparison to other elements of society in economical, political and cultural spheres.

The researching object in the science of municipal law is the reality of local government as a whole (as a system phenomenon) and as its institutions.

Municipal law science differs from the others, by its need, to be forecasted, managed and has prospective impact on its objects of regulation. The subject of scientific knowledge is fragments or aspects of reality, that are defined by separated aims and objectives of researching. It has branched predetermined level of specific conceptual and categorical apparatus of methodological means and methods specified knowledge. In this sense, particularly, is important understanding of the dual nature of the subject of science municipal law.

Subject of the law determines by social and historical factors and displays the real state of local public relations in the country, which in they turn are governed by norms of constitutional and municipal law.

The subject of municipal law defined as public relations connected with the organization and functioning from local self-government (or self-governance) as relatively independent and separated public local authorities in the democracy system within certain administrative-territorial units.

Municipal law is a structural element of Ukrainian national law and regulates mixed groups social relationships that are separated geographically by the self-governing basis.

Key words: self-government, municipal law, constitutional law, subject of the law, method of legal regulation, local public relations.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку конституціоналізму в Україні зумовлений істотними змінами в механізмі конституційно-правового регулювання суспільних відносин і якісним оновленням структури й змісту науки про систему права та виділу в ній нових відгалужень як муніципальне право. «Перспективи модернізації соціально-економічної, політичної і правової систем <..> суспільства в теперішній час визначаються не тільки об'єктивними закономірностями інноваційного розвитку держави за умов глобалізації і європейської інтеграції, а й процесами зближення правових систем» [14, с. 3, 15]. У цьому розумінні загальна тенденція переосмислення традиційних правових категорій і понять, теоретично-методологічних засад галузевих юридичних наук зумовлює необхідність удосконалення теоретико-методологічних підходів до вивчення муніципального права України як галузевої юридичної науки. Це стає особливо актуальним у контексті зміни пріоритетів і цілей правового регулювання, під час переходу від традиційного протиставлення інтересів особи,

громадянського суспільства і держави, її патерналістично концептуальної ролі у ринковій економіці (з 1988 року відродження на теренах СРСР. — *І.Г.*) до закріплення соціальних цінностей і забезпечення реальних механізмів дії конституційно-правових норм у різних сферах суспільного життя, зокрема, в місцевому самоврядуванні громади. Ринкові механізми не можуть успішно діяти самі по собі, вони повинні органічно «співвідноситися» з дієздатною державною владою, зі «сильними державно-правовими інститутами» [14, с. 31], зокрема, місцевого самоврядування. А отже, методологічні проблеми пізнання муніципально-правових явищ, питання співвідношення держави і громадянського суспільства, держави і територіальних самоврядних утворень, проблеми юридичної і соціально-правової відповідальності муніципально-правових інститутів є досить актуальними.

Краще, що можуть дати результати нашого дослідження, — «це увявити цілісні системи норм (зокрема, *муніципального права*. — курсив наш) в їхній функціональній єдності» [8, с. 47—48].

Аналіз останніх наукових досліджень. Методологічний підхід у дослідженні цього правового явища забезпечить можливість обґрунтувати висновок про визнання за муніципальним правом «статусу» галузі. Так, окремі правознавці (і в минулому, і в теперішньому часі [20, с. 6—11; 23, с. 80]) піддавали критиці застосування методологічного підходу, наголошуючи на тому, що вирішення питання про систему права на підставі аналізу предмета і методу правового регулювання, зокрема, з використанням поняття «комплексна галузь», недостатньо вдале, адже при цьому не враховуються у повній мірі особливості правових норм і вся увага направлена на те, що лежить за їхніми межами [7, с. 80]. Ані предмет сам по собі, ані єдність предмета і методу, як показує аналіз багатьох пропозицій про визнання самостійними тих або інших галузей, не можуть слугувати достатньою підставою для виділу галузі. Можна передбачити, що головною умовою формування галузі законодавства і права є поява у праві того або іншого *функціонала* в економічній, соціальній або духовній сфері суспільних відносин.

Мета та завдання дослідження. Досвід провадження радикальних демократичних перевтілень у правовій системі українського суспільства потребує наукового осмислення проблем «співвідношення особистості й держави, прав людини, їх забезпечення і захисту як усередині країни, так і на міжнародному рівні», що не уявляється можливим у процесі аналізу традиційних правових ін-

ститутів і підгалузей у рамках системи галузі конституційного права. У зв'язку з цим вивчення теоретико-методологічних аспектів і обґрунтування системно-технологічного підходу до аналізу муніципально-правових явищ і процесів дозволить реалізувати конструктивну галузевоутворюючу *функцію теорії конституційного права*, виявить рівень реального впливу науки зазначеного права на нормотворчість і правозастосування у сфері місцевого самоврядування та діяльності органів місцевого самоврядування України, а також на формування нових способів застосування правової технології як механізму муніципально-правового регулювання суспільних (самоврядних) відносин.

Терміном «муніципальне право» позначається не тільки одна з нових наук вітчизняного права, а й одна із галузей наукового знання або одна з галузей юридичної науки. Наука, що розглядається, є системою понять, поглядів, ідей, котрі розкривають сутність місцевого самоврядування, закономірності його виникнення та розвитку. Як галузь юридичної науки, «муніципальне право» має загальний об'єкт — об'єктивні закономірності виникнення, розвитку і функціонування держави та права, а також загальні методи дослідження цього об'єкта.

Викладення основного матеріалу. Самостійність науки муніципального права, як і будь-якої іншої юридичної науки, визначається її предметом (як складової об'єкта) і методом дослідження. Під *предметом* науки «муніципальне право» слід розуміти об'єктивні закономірності виникнення, розвитку і функціонування місцевого самоврядування у взаємозв'язку з іншими видами публічного права, територіальної громади (колективу) з органами держави та недержавними органами. Важливо мати на увазі, що об'єктивні закономірності виникнення, розвитку і функціонування місцевого самоврядування можуть бути предметом дослідження й інших галузевих юридичних наук, що засвідчує системність юридичної науки, яка розглядається, та її взаємозв'язки з іншими юридичними науками (наприклад, з теорією держави і права, конституційним правом, адміністративним правом тощо).

Досліджуючи предмет муніципального права як галузі, потрібно враховувати, що правове регулювання місцевого самоврядування поєднує на місцевому рівні (муніципального управління. — *І.Г.*) багато публічно-правових і приватноправових конструкцій. Саме ця обставина зумовлює підхід до муніципального права вчених-правознавців, згідно з думкою яких воно розглядається в

якості комплексної галузі права, тому що багато норм муніципального права, що регулюють на місцевому рівні майнові, фінансові, земельні та інші відносини, є одночасно нормами цивільного, фінансового, земельного та інших галузей права [11, с. 10].

В.Ф. Яковлев підкреслює, що приватноправовий тип регулювання заснований на праві наділення, а публічно-правовий — на зобов'язанні й заборонах. На думку вченого, «чим краще відпрацьоване правове регулювання приватноправових відносин, тим менша необхідність у використанні публічного права. Тим не менш і без публічного права обійтися не можна. Виконання публічного обов'язку повинно бути забезпечено системою санкцій, можливістю примусового виконання» [26, с. 8—9]. В.Ф. Яковлев наводить читача до поняття «системність правозастосування», що означає існування всіх елементів — і приватного, і публічного права.

Метод правового регулювання публічних галузей права, до яких зокрема відноситься і муніципальне право, є імперативним [22, с. 46], методом влади й підпорядкування [9, с. 53], субординаційним [6, с. 118], методом централізованого регулювання [1, с. 332; 18, с. 156]. В юридичній літературі спроби розкрити метод публічного права нерідко реалізуються через характеристику методів окремих галузей, які концентровано виражають особливості публічного права, особливо часто для характеристики публічно-правового методу використовується адміністративно-правова література [2, с. 31—37; 10, с. 69—70].

Отже, дослідження методу публічно-правового регулювання повинно здійснюватися з чітким усвідомлення того, що публічне право не потрібно розглядатися в галузевих характеристиках, у загальному уявленні про галузеву побудову національного права.

Фактично кожна галузь права використовує разом імперативний і диспозитивний методи, тобто, як зазначає С.П. Маврін, «має місце їх поєднання, яке, щоправда, характеризується перевагою імперативних або диспозитивних засад, зумовлених природою відносин, що регулюються» [13, с. 208]. Із врахуванням цього можна зробити висновок про те, що хоча для муніципального права найхарактерніший публічно-правовий метод регулювання, однак «предметна діяльність органів місцевого самоврядування, що пов'язана з реалізацією їх компетенції, реалізується і приватноправовими методами» [24, с. 6]. Ця обставина вказує на те, що муніципальне право «використовує не один із методів правового регулювання в якості основного, специфічного <...>, а

синтез методів правового регулювання. Це зумовлено природою муніципальних відносин, які торкаються сфери і публічного права, і приватного права» [12, с. 13].

Нагадаємо, що в теорії права метод правового регулювання визначається як сукупність способів впливу юридичних норм на суспільні відносини. Будь-який метод правового регулювання характеризується такими ознаками: властиве лише тільки публічному утворенню в особі його органів; стосується лише юридичних норм; його дієвість забезпечується публічним примусом.

Отже, метод є начебто «пробним каменем», за допомогою якого можна перевірити, чи поєднуються в одну галузь правові інститути, відібрані за принципом єдності предмета правового регулювання [3, с. 14]. Не за суб'єктові — у такому випадку всі відносини, учасниками яких виступають муніципальні утворення або їх органи, потрібно відносити до предмета муніципального права. А саме за методом регулювання, тому як кожна галузь повинна мати свій, специфічний метод або специфічне поєднання методів [5, с. 23].

Для муніципального права також актуально використання математичних, статистичних методів у вирішенні завдань, які стоять нині у законодавчій і правозастосовній практиці, котрі стає все складніше ефективно вирішувати за допомогою традиційних методів правових досліджень. Головні причини такого положення речей лежать у площині правових процесів, у специфіці муніципально-правової науки. Муніципально-правова наука відрізняється від інших потребою у прогнозуванні, в перспективному управлінському впливі на свій об'єкт регулювання. Це завдання вирішується не тільки за умов відсутності чітких безумовних закономірностей розвитку явищ і процесів, що притаманні точним наукам, а й зумовлене тим, що побудова моделей майбутнього, формальних рамок поведінки, є суттю діяльності не тільки теоретика-вченого правознавця, а й практика-законодавця і правозастосувальника. Адже більшість об'єктів, що вивчаються наукою муніципального права, може бути охарактеризовано кібернетичним поняттям «складна система». Найрозповсюдженіше розуміння системи як сукупності елементів, що знаходяться у взаємодії та зумовлюють певну цілісність, єдність. Тому в разі вивчення складних правових систем недостатньо користуватися методом їхнього розчленування на елементи з наступним вивченням цих елементів окремо один від одного. Дійсно, одна з провідних особливостей муніципально-правових досліджень полягає в тім, що

майже не існує об'єктів правового регулювання, які можна було б розглядати як окремі (позасистемні) елементи.

Складність системи визначається кількістю елементів, що до неї входять, зв'язками між цими елементами, а також взаємовідносинами між системою і середовищем. Простір муніципально-правового регулювання, як самофункціональної частини конституційно-правового регулювання, володіє всіма ознаками дуже складної інституційної системи. Він поєднує велику кількість елементів, що відрізняється численними як внутрішніми (між власними правовими елементами), так і зовнішніми зв'язками (міжгалузеві, правова система), з іншими елементами соціуму: економічною, політичною, культурною сферами суспільства.

З точки зору наукового пізнання предмет науки це фрагмент або аспект об'єктивної реальності, яка описується в термінах науково-обґрунтованої теоретичної схеми [16, с. 30]. Однак у даному випадку необхідно послідовно відрізнити об'єкт і предмет наукового пізнання у муніципально-правовій науці. Об'єктом наукового пізнання у науці муніципального права є муніципально-правова реальність про місцеве самоврядування загалом (як системне явище) і його інститути, а предметом наукового пізнання — фрагменти або аспекти цієї реальності, що визначаються самостійними цілями і задачами наукового пізнання, зумовлюються розгалуженим рівнем розвитку спеціального понятійно-категоріального апарату, методологічними засобами й способами наукового пізнання. У цьому смислі особливе значення набуває розуміння двоякої природи предмета науки муніципального права. Предмет наукового пізнання в галузі муніципального права формується під впливом соціально-історичних чинників і відображає реальний стан місцевих суспільних відносин у державі, що одночасно регулюються нормами і конституційного, і муніципального права.

Трансформація державності у сучасному світі передбачає два типи індикаторів появи нових правових явищ: семантичні (адже мова або символіка відображають глибинні процеси змін, тобто появу сталих муніципально-правових конструкцій) і змістові (наприклад, поява нових функцій держав, зокрема, гарантування місцевого самоврядування). Тобто, спочатку ми відчуваємо семантику зміни, що характеризує державу як інститут, до якого постійно пред'являються завищені вимоги і які, внаслідок цього, потребують реформування, а отже формуються нові зовнішні со-

ціально-історичні чинники у конкретному історичному періоді. Специфіка і здатність якісних змін зумовлена дією передусім внутрішньонаукових чинників, до числа яких відносяться зміни в наукових уявленнях про об'єктивність юридичного пізнання «місцевого самоврядування», «муніципального управління» і «муніципальної влади», що зумовлюють системні змістовні зміни у публічно-владних інститутах, поглиблення децентралізації державної влади та необхідність розроблення теоретико-методологічних засад муніципально-правової науки.

У сучасній науковій літературі найзначиміше місце займає концепція розмежування об'єкта і предмета науки муніципального права. Традиційний підхід полягає в тім, що об'єкт і предмет муніципально-правової науки ототожнюються, оскільки під предметом науки розуміють об'єкти її вивчення і сукупність проблем, що досліджуються. Тим самим предметом муніципально-правової науки постає галузь муніципального права, в межах якої дослідженню підлягають муніципально-правові норми (як похідні конституційно-правових) і відносини, що регулюються ними. Між тим різниця об'єкта і предмета науки муніципального права полягає в тому, що «об'єкт наукового вивчення відрізняється від предмета науки», тобто «один і той же об'єкт може вивчатися різними науками, навіть кожна наука вивчає даний об'єкт із позицій свого предмета і методу» [19, с. 4], а вже безпосередня структура об'єкта муніципально-правового пізнання, що складають норми муніципального права і які формалізовані в джерелах права, зумовлює «муніципально-правове відношення» як правову форму буття людини у соціальних утвореннях територіально-владного типу та символізує муніципально-правове знання як результат вивчення об'єктів (сам предмет).

У спрощеному розумінні можна говорити, що об'єктом науки муніципального права — це те, що ми про нього знаємо до його наукового вивчення, а предмет — це вивчений об'єкт або те, що ми знаємо про нього після наукового пізнання. Тобто, мова йде про розмежування об'єкта пізнання й ідеї (теоретичного смислу, уявлення думки, логічної моделі тощо) об'єкта, що вже пізнаний [19, с. 4].

Різниця даних підходів у теорії права зумовлена особливостями розуміння функцій і завдань науки муніципального права, які під впливом історичних традицій самоврядування і правової культури громад характеризують особливості наукового пізнання предмета муніципально-правового регулювання. У даному випа-

дку методологія це система наукових знань про способи й засоби (прийоми) пізнання муніципально-правової реальності та закономірності її розвитку в нашій державі. Вона дозволяє розкрити взаємозв'язок основних структурних елементів конституційно-правової та муніципально-правової науки: об'єкта (муніципально-правова реальність як самостійна похідна конституційно-правової); предмета (закономірності розвитку місцевого самоврядування в суспільстві та державі як конституційна гарантія); принципів і методів (способи правового пізнання нових муніципально-правових відносин); правил і прийомів правового пізнання (засоби правового пізнання).

Висновки. *Предметом* муніципального права є суспільні відносини, пов'язані з організацією і функціонуванням місцевого самоврядування як самостійного та відносно відокремленого виду публічної локальної влади у системі народовладдя у межах певних адміністративно-територіальних одиниць. «Місцеве самоврядування як демократична система володарювання — цілісна система, що включає в себе взаємопов'язані і взаємозалежні підсистеми: соціальну, інституційну, ресурсну, функціональну, нормативну <...> Місцеве самоврядування перевтілює народний лад у самоуправлінську діяльність громадян у їхніх же інтересах і в цьому розумінні самоврядування є сума представницької і безпосередньої демократії і численних форм самоврядної діяльності населення з її реалізацією» [25]. Дійсно погоджуюсь із думкою, що «предмет муніципального права необхідно очищати від суспільних відносин, що входять у предмет регулювання норм інших галузей права, і концентруватися на вивченні й аналізі специфічних муніципально-правових відносин, що є предметом регулювання переважно норм муніципального права» [21, с. 14].

Муніципальне право, що регулює змішану групу суспільних відносин, що відокремлена за територіально-самоврядною ознакою, є структурним елементом системи національного права України. А тому як комплексна галузь права може бути перевтілена в окрему галузь права, що регулює однорідну (споріднену в зв'язку з тотожністю носія права і об'єкта регулювання) групу публічно-правових або приватноправових відносин. Разом з тим слід враховувати, що зміни, що відбуваються в системі права, безумовно відображаються на положенні (змістовності) національної правової системи. Дійсно принцип системності має також велике значення для здійснення науково-правових досліджень, що

повинні завжди носити міжгалузевий характер, оскільки в основі правових механізмів, що відрізняються, лежать одні й теж цілі. Це дозволяє оцінити якість встановлених правових засобів, виділити кращі з них, тобто ті, які найповніше дозволяють досягнути поставлені цілі.

Етос (від грец. *ἦθος* — «нрав, характер, душевний склад») муніципально-правової науки «включає у себе функціонально необхідну вимогу, щоб теорії, або узагальнення, оцінювалися під кутом зору їхньої логічної несуперечності та узгодження з фактами» [15, с. 157]. Так, М.С. Тимофеев (прибічник комплексного підходу в розумінні галузі права) пише: «Складно уявити повноту правових засад місцевого самоврядування без певних їхніх повноважень, а це частіше всього робиться саме в актах, що комплексно звертають увагу до тих або інших сфер господарського або соціального життя і що регулюють при цьому можливості як державних органів, так і місцевого самоврядування, його органів» (*цит. за:* [17, с. 12]).

Свою чергою включення норм муніципального права у систему конституційного права ускладнено тим, що однозначно не вирішене питання про предмет конституційного права. На нашу думку, включати муніципальне право до складу конституційного лише на тій підставі, що Конституція України містить главу «Місцеve самоврядування» не зовсім логічно, адже тоді за цією логікою будь-які галузі національного права є підгалуззями конституційного.

З іншого боку, як зазначає Д.С. Белявський [4], взаємозв'язок зазначених галузей права проявляє себе у процесі регламентації здійснення форм прямої демократії — виборів, референдумів, відкликання виборних посадових осіб тощо. Також чіткої межі муніципального виборчого права безпосередньо не проведено, як і не вирішене питання про те, яким має бути регулювання проведено, припустимо, муніципальних (місцевих) виборів — конституційно- або муніципально-правовим. У результаті зазначене регулювання здійснюється паралельно: і законодавством про вибори, і законодавством про місцеve самоврядування.

Список використаних джерел

1. Алексеев С.С. Восхождение к праву. Поиски и решения / С.С. Алексеев. — М. : Изд-во НОРМА, 2001. — 752 с.; Alekseev S.S.

Vos-khozhdeniye k pravu. Poisk i resheniye / S.S. Alekseev. — М. : Norma, 2001. — 752 s.

2. *Алехин А.П., Кармолицкий А.А.* Административное право Российской Федерации / А.П. Алехин, А.А. Кармолицкий, Ю.М. Козлов. — М. : ТЕИС, 1996. — 640 с.; Alyokhin A.P. Administrativnoye pravo Rossiyskoy Federatsii / A.P. Alyokhin, A.A. Karmolitskiy, Y.M. Kozlov. — М. : TEIS, 1996. — 640 s.

3. *Баранов В.М.* Система права, система законодательства и правовая система : учебное пособие / В.М. Баранов, С.В. Поленина ; Под ред. д.ю.н., проф. В.М. Баранова ; [Нижегородская академия МВД РФ]. — Н. Новгород, 2000. — 134 с.; Baranov V.M. Systema prava, systema zakonodatelstva i pravovaya systema / V.M. Baranov, S.V. Polenina. — N. Novgorod, 2000. — 134 s.

4. *Белявский Д.* О предмете и объекте исследования науки муниципального права / Д. Белявский // Закон и право : Научно-практический журнал. — 2009. — № 6. — С. 28—29; Belyavskiy D. O predmete i objekte issledovaniya nauki munitsipalnogo prava / D. Belyavskiy // Zakon i pravo. — 2009. — № 6. — S. 28—29.

5. *Васильев В.И.* О предмете муниципального права / В.И. Васильев // Журнал Российского права. — 2006. — № 5. — С. 23—35; Vasilyev V.I. O predmete munitsipalnogo prava / V.I. Vasilyev // Zhurnal Rossiyskogo prava. — 2006. — № 5. — S. 23—35.

6. *Витченко А.М.* Метод правового регулирования социалистических общественных отношений / А.М. Витченко. — Саратов : Изд-во Сарат. ун-та, 1974. — 160 с.; Vitchenko A.M. Metod pravovogo regulirovaniya sotsialisticheskikh obschestvennykh otnosheniy / A.M. Vitchenko. — Saratov, 1974. — 160 s.

7. *Гамбаров Ю.С.* Право в его основных моментах / Юрий Степанович Гамбаров // Известия высших учебных заведений : «Правоведение». — СПб. : Изд-во СПбГУ, 1995. — № 4—5. — С. 97—133; Gambarov Y.S. Pravo v yego osnovnykh momentakh / Y.S. Gambarov // Izvestiya vysshih uchebnykh zavedeniy : «Pravovedeniye». — 1995. — № 4-5. — S. 97—133.

8. *Дедов Д.И.* Юридический метод : научное эссе / Дмитрий Иванович Дедов. — М. : Волтерс Клувер, 2008. — 160 с.; Dedov D.I. Legal method : scientific essay / D.I. Dedov. — М. : Wolters Kluwer, 2008. — 160 p. — [in Russian].

9. *Йоффе О.С.* О гражданско-правовом и административно-правовом методах регулирования хозяйственной деятельности / О.С. Йоффе // Известия высших учебных заведений : «Правоведение». — 1959. — № 3. — С. 48—62; Yoffe O.S. O grazhdansko-pravovom regulirovanii hozyaystvennoy deyatelnosti / O.S. Yoffe // Izvestiya vysshih uchebnykh zavedeniy : «Pravovedeniye». — 1959. — № 3. — S. 48—62.

10. *Козлов Ю.М.* Методы управления народным хозяйством СССР / Ю.М. Козлов // Советское государство и право. — 1968. —

№ 4. — С. 69—70; Kozlov Y.M. Metody upravleniya narodnym khozyaistvom SSSR / Y.M. Kozlov // Sovetskoye gosudarstvo i pravo. — 1968. — № 4. — С. 69—70.

11. *Куйбіда В.С.* Організаційно-функціональні принципи і методи діяльності органів місцевого самоврядування : автореф. дис. д-ра наук з держ. управління : 25.00.04 / В.С. Куйбіда; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. — К., 2003. — 36 с. Kuibida V.S. Organizational and functional principles and methods of activities of local self-governmental bodies : autoreferat of doctoral thesis on public administration, speciality 25.00.04 / V.S. Kuibida. — Local Self-government. — National Academy of Public Administration, Office of the President of Ukraine. — Kiev, 2003. — 36 p. — [in Ukrainian].

12. *Кутафин О.Е., Фадеев В.И.* Муниципальное право Российской Федерации / О.Е. Кутафин, В.И. Фадеев. — М. : Юрист, 1997. — 428 с.; Kutafin O.E., Fadeev V.I. Municipal law of the Russian Federation / O.E. Kutafin, V.I. Fadeev. — Moscow : Yurist Publishers, 1997. — 428 p. — [in Russian].

13. *Маврин С.П.* О роли метода правового регулирования в структурировании и развитии позитивного права / С.П. Маврин // Известия высших учебных заведений : «Правоведение». — СПб. : Изд-во СПбГУ, 2003. — № 1. — С. 205—216; Mavrin S.P. O roli metoda pravovogo regulirovaniya v strukturirovani i razvitii pozitivnogo prava / S.P. Mavrin // Izvestiya vysshikh uchebnykh zavedeniy : «Pravovedeniye». — 2003. — № 1. — С. 205—216.

14. *Марченко М.Н.* Государство и право в условиях глобализации / М.Н. Марченко. — М. : Проспект, 2009. — 400 с.; Marchenko M.N. State and law in conditions of globalization / M.N. Marchenko. — М. : Prospekt, 2009. — 400 p. — [in Russian].

15. *Марченко М.Н.* Источники права : понятие, содержание, система и соотношение с формой права / Михаил Николаевич Марченко // Вестник Московского университета : Серия 11. Право. — 2002. — № 5. — С. 3—16; Marchenko M.N. Sources of law : the concept, the content, the system and the relationship with the form of law / M.N. Marchenko // The Moscow University Herald. Series 11. Law (Vestnik Moskovskogo Universiteta. Seriya 11. Pravo). — 2002. — № 5. — P. 3-16. — [in Russian].

16. *Митрофанов Б.С.* Методологический анализ предмета науки как теоретизированной реальности / Б.С. Митрофанов, С.С. Розова // В кн. : Проблемы методологии научных исследований : Сб. научных трудов. — Новосибирск : Наука, 1982.— 156 с; Mitrofanov B.S. Metodologicheskiy analiz predmeta nauki kak teoretizirovannoy realnosti / B.S. Mitrofanov, S.S. Rozova // Problemy metodologii nauchnykh issledovaniy. — Novosibirsk : Nauka, 1982. — 156 s.

17. *Мишина Н.* Право на територіальну самоорганізацію населення : поняття і гарантії реалізації в Україні / Наталя Мішина // Юридический

вестник. — 2009. — № 1. — С. 33—39; Mishyna N. The right to territorial self-organization : the concept and implementation of safeguards in Ukraine / N. Mishyna // Law Herald. — 2009. — № 1. — P. 33—39. — [in Ukrainian].

18. Поляков А.В. Общая теория права : Проблемы интерпретации в контексте коммуникативного подхода : учеб. для студентов ун-тов, обучающихся по направлению (специальности) «Юриспруденция» / Андрей Васильевич Поляков. — СПб. : Издательский дом С.-Петербур. гос. ун-та, 2004. — 864 с.; Polyakov A.V. General theory of law : Interpretation problems in the context of communicative approach / A.V. Polyakov. — SPb. : The Publishing House of St. Petersburg University, 2004. — 864 p. — [in Russian].

19. Проблемы общей теории права и государства : учебник / Под ред. В.С. Нерсисянца. — М. : Норма-Инфа, 1999. — 832 с.; Problems in the Theory of State and Law / ed. V.S. Nersesyants. — M. : Norma-Infra, 1999. — 832 p. — [in Russian].

20. Реутов В.П. Аспекты функционально-структурного подхода к праву / Валерий Павлович Реутов // В кн. : Государство и право на рубеже веков (материалы Всероссийской конференции). Проблемы теории и истории. — М. : Изд-во ИГиП РАН, 2001. — С. 130—135; Reutov V.P. Aspects of functions and structure approaches to the law / V.P. Reutov // The state and the law at the turn of the centuries (Proceedings of the conference). Problems of the theory and history. — M. : Institute of State and Law of The Russian Academy of Sciences, 2001. — P. 130—135. — [in Russian].

21. Соловьёв С.Г. К вопросу о комплексности предмета и методах муниципальной отрасли права / Сергей Геннадиевич Соловьёв // Муниципальное право. — 2010. — № 4 (52). — С. 12—14; Solovyov S.G. On the question of the complexity of the subject and method of the municipal branch of law / S.G. Solovyov // Municipal law. — 2010. — № 4 (52). — P. 12—14. — [in Russian].

22. Тихомиров Ю.А. Публичное право : учебник / Ю.А. Тихомиров. — М. : Изд-во БЕК, 1995. — 496 с.; Tikhomirov Y.A. Public law / Yuriy A. Tikhomirov. — M. : BECK, 1995. — 496 p. — [in Russian].

23. Ушаков А.А. О кодификации советского законодательства / Александр Александрович Ушаков // Учёные записки Пермского университета. — 1959. — Т. 14. — Кн. 4. — Ч. 1. — С. 77—82; Ushakov A.A. O kodifikatsii sovetskogo zakonodatelstva / A.A. Ushakov // Uchyonyie zapiski Permskogo universiteta. — 1959. — T. 14. — Kn. 4. — Ch. 1. — S. 77—82.

24. Шугрина Е.С. Муниципальное право : Учебное пособие / Е.С. Шугрина; Отв. ред. Б.Л. Борисов; [Рос. акад. гос. службы при Президенте РФ, Сиб. акад. гос. службы]. — М. : Изд. центр «Academia»; Новосибирск : Изд-во Новосиб. ун-та, 1995. — 267 с.; Shugrina E.S. Municipal law / E.S. Shugrina. — M. : Academia ;

Novosibirsk : Publishing house of Novosibirsk university, 1995. — 267 p. — [in Russian].

25. Юшина Е.А. Местное самоуправление : политико-правовой анализ / Елена Александровна Юшина. — Киров : [б. изд.], 2001. — 145, [1] с.; Yushina Y.A. Mestnoye samoupravleniye : politiko-pravovoy analiz / Y.A. Yushina. — Kirov, 2001. — 145, [1] s.

26. Яковлев В.Ф. О системном применении права : выступление в Высшем Арбитражном суде Российской Федерации 07.02.2007 г. / Вениамин Фёдорович Яковлев // Вестник ВАС РФ. — 2007. — № 3. — С. 8—9; Yakovlev V.F. On the application of the system of law : statement / Veniamin F. Yakovlev // Bulletin of the Supreme Arbitration Court of the Russian Federation. — 2007. — № 3. — P. 8—9. — [in Russian].

GHALIAHMETOV I. SUBJECT OF THE MUNICIPAL LAW OF THE UKRAINE: THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS

Стаття надійшла до редакції 01.10.15.

УДК 346.3

Хатнюк Наталія Сергіївна,

канд. юрид. наук, доцент,

доцент кафедри правового регулювання економіки
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»¹,

Бондик Олександра Валеріївна,

аспірантка кафедри історії держави і права

Державного вищого навчального закладу України

Київського національного університету ім. Тараса Шевченка²

ФОРМУВАННЯ ПРАВОВИХ ЗАСАД ТА ОСНОВНИХ НАПРЯМКІВ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ У ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

Наукова стаття присвячена дослідженню правових засад становлення та розвитку основних напрямів зовнішньої політики не залежної України та аналізу законодавчих передумов здійснення зовнішньополітичної діяльності держави на шляху визнання її незалежності. У статті розкрито основні перспективні напрямки та

¹ Khatniuk Nataliia, PhD doctor of law, associate professor, the Legal Regulation of Economics Department in Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

² Bondik Oleksandra, PhD student of history of the state and right Department in Tarasa Shevchenka Kyiv National University.